

În căutarea identității: chestiunea emancipării în presa feminină a secolului XIX

IOANA AURORA TODEA
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

Searching for the Identity: the Emancipation Issue in the Feminine Press of the XIXth Century

The present paper presents some feminine characters who, with their personality and bravery, stand for women emancipation. Therefore, are analyzed all the articles and studies from the XIXth century magazines in order to underline the Romanian women rights and requests.

So, due to the published articles, we can see the needs of the Romanian women in times when the emancipation was just starting. In this fight for rights and equality with men, some independent voices were noted as representative to the Romanian feminism.

Keywords: *Romanian feminism, emancipation, XIXth century, feminine speech, the Romanian woman*

În prezent, se acordă mare atenție istoriei femeii, atât în plan european, cât și național, o importanță deosebită având în cercetarea problemei analiza studiilor și articolelor primelor feministe. Aceste prime scrieri feminine, sub impulsul mișcării feministe românești, sunt importante prin mesajul trimis - emanciparea femeii. Totodată, ele furnizează și informații asupra mentalului epocii, în cadrul căruia încă prima gândirea tradiționalistă.

Pe teritoriul românesc, ideile feministe din Occident pătrund relativ simultan, dar abia jumătatea secolului al XIX-lea transformă mișcarea într-un curent de gândire. O oportunitate de a se face auzit glasul femeii române este oferită din partea pașoptiștilor și mișcării unioniste. La îndemnul acestora de a participa la modernizarea și restructurarea democratică a țării, femeia acceptă cu entuziasm. Acest act de colaborare este văzut ca prima

șansă de participare a femeii în plan social, public și, de asemenea, îi oferă ocazia de a-și face auzite doleanțele și de a reclama drepturile care i se cuvin.¹

În următoarele pagini ne propunem să prezentăm activitatea femeii române pentru a-și îndeplini scopul propus - emanciparea. În acest sens, vom analiza discursul feminin prin evidențierea principalelor puncte care prevăd doleanțele femeii, folosind drept izvoare articole din presă din perioada analizată. Presa secolului al XIX-lea este influențată de contextul istoric al țărilor românești, de formarea statului național român și mai apoi cucerirea independenței sale. Cea de a doua jumătate a secolului este caracterizată, în plan cultural, de marii clasici ai literaturii române (Eminescu, Caragiale ș.a.), perioadă în care se afirmă și literatura feminină. Principalele reviste care susțin scrisul feminin și emanciparea femeii sunt mai ales cele feministe, ca *Amicul familiei*, *Familia*, *Femeia Română*, *Dochia*, *Rândunica*.

Discursul feminin este un mijloc de autoproclamare a noii sale identități sociale, juridice și politice. Iar ca această nouă identitate să se afirme, este nevoie de o reconfigurare a categoriilor sociale și a statutului acestora. Înainte, trebuie să vedem premisele care au dus la această nevoie, de redefinire a statutului femeii. În prag de modernitate, încă se păstrează din mentalitatea medievală ideea conform căreia femeia este pe lume doar pentru a-și îndeplini rolul de procreare și întreaga ei viață se reduce la trei aspecte fundamentale: *familia* (soție și mamă), *îngrijirea de gospodărie și religia* (moralitatea conduitei sale). Nici un cuvânt despre rolul ei în sfera publică, care, deja se știe, este consacrată bărbatului. Astfel, timp de secole, femeia trăiește într-o lume în care doar bărbatul are putere și deține controlul absolut în societate și asupra statutului ei. Dar, din fericire, în epoca modernă începe lupta ei pentru emancipare, susținută de mișcarea feministă, însă, din păcate, reformularea statutului ei social durează o bună perioadă de timp. Impunerea și implicarea ei în viața socială și dobândirea de drepturi se

---

¹ Ș. Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc*, Iași, Polirom, 2002 p. 19.

face treptat și cu mai mult sau mai puține reușite, depinzând și de influența politică din zona respectivă.² Astfel, reformularea statului social al femeii, în general, presupune o lungă perioadă de timp, ceea ce face ca în societatea europeană de la sfârșitul secolului XIX încă să ocupe un loc marginal, dar reușește să surprindă prin evoluție.³

Cucerită de spiritul reformator al epocii, femeia din spațiul românesc își însușește ideile de egalitate, libertate, democrație care o ajută să formeze un discurs social-politic în care prezintă aspirațiile de egalitate civilă. Discursul feminin al acestei perioade este unul care susține în principal accesul fetelor la educație, dar și atenuarea acelor caracteristici ale mentalității ce rețin femeia în sfera privată. Odată dobândit accesul la educație, obținerea drepturilor cetățenești egale va fi un deziderat mai ușor de atins. Spre deosebire de discursul masculin - organizat logic, argumentat, cu strategii retorice și cu o gândire abstractă - cel feminin exprimă un limbaj al emoțiilor, al vieții private, favorizând aluzia, eufemismul, evitarea teoriei abstracte-comentate.⁴ Astfel discursul feminin exprimă direct și cu o emoție sinceră mesajul dorit.

Femei cu o pregătire mai bună încearcă să atragă atenția tuturor femeilor asupra inevitabilei schimbări cerute de actuala lor situație nefericită. Situația femeii române în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, nedreptățile pe care le îndură și drepturile care trebuie să i se acorde sunt foarte bine rezumate în *Prefața* revistei *Rândunica*. Autoarea, Elena D. O. Sevastos, punctează poziția femeii în dependență de bărbat, preeminența acestuia în societate, sclavia în care se află femeia ca „*roabă*” a bărbatului, evidențiată în special în relația de căsătorie. Ea vorbește și despre principiul libertății individuale încălcat în cazul femeii căsătorite, situația ei fiind asemănată cu sclavia, deoarece femeia nu are personalitate juridică. Acest

² http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Feminismul_rom%C3%A2nesc

³ George Marcu, Rodica Ilinca, *Dicționarul personalităților feminine din România*, București, Meronia, 2009, p. 11.

⁴ Otilia Dragomir, Mihaela Miroiu, *Lexicon feminist*, Iași, Polirom, 2002, p. 76-77.

principiu liberal se transformă pentru femeie într-o dorință care să-i permită să fie ea însăși, nu legată de puterea bărbatului. Autoarea evidențiază o stare foarte adevărată care constituie și una din premisele chestiunii emancipării, și anume raportul între starea de drept și de fapt în situația femeii legate de chestiunea socială. Este vorba de „*contrastul ce există între egalitatea de drept a femeii și inegalitatea ei de fapt*,”⁵ și anume toate aceste drepturi, îndatoriri aparținând activității sociale la care trebuie să aibă acces, ca parte din aceeași societate ca și cealaltă jumătate masculină. Dar care nu se concretizează în fapte, femeia fiind exclusă de la viața socială activă. Tocmai pentru a se schimba și a se transforma în concret aceste drepturi, revista **Rândunica** vine a sprijini și încuraja sexul frumos în această transformare.⁶ O nouă imagine stă să se construiască pentru a-și arăta adevărata identitate, construită de ele însele, și să demonstreze că dețin aceleași capacități și abilități intelectuale ca și bărbatul.

Femeia română nu vine a lupta împotriva bărbatului sau să-l înlăture de la putere, ci doar cere aceleași drepturi ca și el. Dorind „*vremi mai bune și scăparea de nevoi*,” o „*viață mai senină, dulce*”⁷ și pentru ele, cu un scop definit - „*toți să aibe același drum*” -, încep a cere „*pentru toți drept la viață*,” și anume să nu fie diferențe de gen.⁸

Discursul feminist în ceea ce privește chestiunea emancipării este unul care trage un semnal de alarmă. Sub un titlu sugestiv, **Ligile feministe**, o femeie (Florica) încearcă prin articolul ei să stârnească, pe de-o parte, ca femeile din regat să conștientizeze că a sosit momentul lor; pe de altă parte, încearcă să sensibilizeze inima bărbatului, să înțeleagă situația femeii și să o susțină în această etapă decisivă și importantă din viața ei. De ce „*ligile*”? În primul rând, modelul belgian care pentru mișcarea feministă română e un

---

⁵ Elena D. O. Sevastos, **Prefață**, în **Rândunica**, Iași, an I, nr. 1, 1893, p. 3-5.

⁶ **Ibidem**, p. 5.

⁷ Florica, **Pentru toți drept la viață**, în **Rândunica**, Iași, an I, nr. 3, 1893, p. 87.

⁸ **Ibidem**, p. 88.

model apropiat, care se poate prelua. De ce mai multe Ligi? Pentru că împreună au o putere mai mare de convingere și mai puternică în a se face auzite ideile și dorințele de egalitate ale femeii române. Autoarea articolului zugrăvește în câteva rânduri „starea *mizerabilă a femeii*” de secol XIX, aflată într-o „*condiție deosebită*”⁹ din cauza interesului celeilalte jumătăți de a se ridica și de a fi centrul societății. Dar a sosit momentul ca femeia să pătrundă în acel spațiu tainic pentru ea - până acum -, adică să se implice în activitățile sociale, mai ales dacă interesul său e în joc. Lozinca pentru care această autoare optează este „*Facta, non verba,*” adică e momentul ca femeia să-și reclame drepturile și să treacă la fapte pentru a le obține. Astfel, scopul ligilor feministe este „*condiția și bunăstarea a femeilor în afară de orice spirit și de orice considerațiune de partid.*”¹⁰ Tot în aceleași scop, revista e o formă bună de a promova tinere talente în literatură, artă, dar mai ales un mod de a se face auzite, cât și o profesie din care să își câștige existența. Sunt femei de bună stare, dar nu toate au, din păcate, o educație și cultură solide. De aici necesitatea accesului egal la educație, ca un drept. „*A împiedica pe femei să lucreze înseamnă a comite o crimă;*”¹¹ și totuși, mai toate carierele destinate pentru ele au fost luate de bărbați, fiindu-le refuzat accesul egal la muncă. Deci e necesară o lege care se exprime dreptul la muncă pentru femei, ca și pentru bărbați. Așa cum bărbații au propriile forme de organizare profesionale, sociale, și femeia are nevoie să se organizeze în Ligi - o formă a lor, în care să discute și să rezolve problemele lor. Doar e „*unul din principalii factori ai mersului societății.*”¹²

În paginile revistelor, pe lângă articolele favorabile emancipării, sunt prezentate și piedicile întâlnite în calea acestui vis. De exemplu, în revista *Dochia* sunt două articole care prezintă părerea celor care nu sunt în favoarea emancipării. În primul articol, drept contraargument solid și profitând de tradiția misogină, este prezentată *Natura femeii* ca un element

⁹ Florica, *Ligile feministe*, în *Rândunica*, Iași, an I, nr. 2, 1893, p. 45.

¹⁰ *Ibidem*, p. 46.

¹¹ *Ibidem*, p. 47.

¹² *Ibidem*, p. 48-49.

care respinge toate ideile moderne și emancipatoare. Este un argument metafizic adus contra femeii, și anume că în natura ei stă scris și locul, și rolul ocupat în societate și de care nu se poate depărta. Datorită acestei naturi, care i-a rezervat o anumită situație, nu poate să i se acorde drepturi egale. Mai mult, în *Histoire critique des doctrines de l'education*, Gabriel Compayré, chemat a vorbi despre educația fetei, stabilește că după natura sa, femeii îi e destinat rolul de *mamă și soție* și că în acest scop trebuie să primească o educație deosebită. Cât de misogin - femeia să rămână în sfera privată, să nu intervină în planul social, pentru că ar putea strica reputația bărbatului și ar pune în pericol societatea! Plecând tot de la acest punct, există păreri care mențin această menire a femeii, doar cercetând natura ei în abstract, fără a lua în seamă „toate manifestările ei sociale,”¹³ ignorând faptul că activitățile ei în folosul societății sunt importante.

Din fericire, sunt și câțiva care apreciază valoarea femeii, cântărind toate manifestările ei sociale, toate faptele săvârșite în interesul comunității. Aceștia recunosc și apreciază tot ceea ce face femeia. Din păcate, și spre sfârșitul secolului al XIX-lea mai există multe păreri contra cauzei feministe, și nu doar ale bărbaților, ci și ale unor femei care nu pot privi cu ochi buni noua „stare” a femeii, cât de benefică și îndreptățită este pentru ele. Probabil că societatea românească încă nu a ajuns la acea dezvoltare care să permită acceptarea de drepturi egale între bărbați și femei. Însă, prin perseverența și continuarea răspândirii ideilor cauzei feministe, treptat, tot mai mulți se vor convinge de necesitatea acestui proces.¹⁴

Împotriva schimbării poziției și ascensiunii femeii în societate, și ca doritor de păstrare a situației curente, este D. Simon. În *La Femme du XX-eme siècle*, își prezintă argumentele în această direcție: pierderea femeii de către bărbat ca *instrument politic*, apoi că ea în lupta pentru emancipare ar lupta împotriva bărbatului. Se pronunță pentru *femeia de salon*, perfectă pentru bărbat, în timp ce este împotriva *femeii de spirit*, care nu ar mai cocheta, ci ar scrie, și atunci nu ar mai fi preocupată să placă bărbatului.

---

¹³ Valeriu Huluei, *Natura femeii*, în *Dochia*, an I, nr. 3, 1896, p. 66.

¹⁴ *Ibidem*, p. 67.

Simon mai susține că femeia trebuie să rămână femeie, ca și cum prin emancipare și-ar pierde esența naturii sale; de asemenea, nu admite prezența ei în politică. Dar în saloane, nu participă ea la politică? Simon susține că o femeie e fericită doar ca soție și mamă, deoarece femeia care muncește e „o nenorocire, o dezechilibrare”¹⁵ pentru familie și societate. Însă ea este martoră la toate mizeriile din jur; cu o educație mai bună, ar ști mai bine cum să facă față, iar nemulțumirile ei arată că nu e fericită în casă, ca o sclavă. Astfel, o slujbă, pe lângă îndatoririle casei, ar face-o să se simtă mai apreciată. Femeia are nevoie de individualitate, de propria identitate, de aceea luptă să își câștige drepturile de cetățeană și să fie uitată tradiția, prejudecățile, robia care au menținut-o în „tâmpire.”¹⁶

În acest scop, doamna Flechtenmacher, Adela Xenopol și alte femei înființează reviste, publică articole pentru a face auzite ideile feministe. Activitate care aduce îmbunătățirea instruirii femeii, femei mai bine pregătite, care nu se mai lasă prostite de idealul societății trecute - mamă și soție. Ele încep să se afirme în sfera publică, lucrând în uzine, fabrici și alte slujbe, câștigându-și existența și dovedind aceeași capacitate ca bărbatul. Este momentul în care se „rupe vâlul ce acoperea femeia”¹⁷ și se ridică la nivelul la care trebuie să fie. Prin intermediul presei ca mijloc de propagandă întreaga țară face cunoștință cu aceste idei mărețe.

În paginile precedente subliniam dorința mișcării de a organiza ligile feministe, inspirate după *Liga belgiană*, în sensul „apărării dreptului și ocrotirea intereselor femeii.”¹⁸ Femeile, aparținând păturilor sociale diferite, în dobândirea drepturilor trec peste aceste „interese opuse,” pentru că știu că doar luptând împreună, asimilând interesele își vor putea îndeplini dorințele. Organizarea ligii e tot după modelul belgian și privește principalele

¹⁵ Adela Xenopol, *D. Simon și emanciparea femeii*, în *Dochia*, an II, nr. 6, 1897, p. 81-83.

¹⁶ *Ibidem*, p. 83.

¹⁷ Sylvia Em. Drăgoescu, *Femeia și patria*, în *Dochia*, an I, nr. 2, 1896, p. 53.

¹⁸ Florica, *Ligile feministe*, p. 188.

chestiuni: *educația* - crearea unui sistem de învățământ pentru fete; *binefacerea* - intervenirea femeii în problemele sociale; *chestiuni economice* - dreptul la muncă; *legislație* - legi care să reglementeze situația, drepturi; *propaganda* - biblioteca feminină, publicații, informații din străinătate, conferințe.¹⁹ Liga va realiza totodată și legături cu mișcările din străinătate. Când femeia cere drepturi egale, își cere drepturile de cetățeană, să intre și să participe activ în viața societății și a țării. Astfel, ea cere drepturile uzurpate.

Sfârșitul secolului al XIX-lea aduce începutul „*erei femeii culte*.” E drept ca toate femeile să primească o cultură serioasă și egală cu bărbatul. Să-și formeze și să i se acorde libertăți de acțiune și gândire, să scape de „*tâmpire*,” să fie considerate ființe și nu obiecte de muncă, sclave. Să aibă acces la muncă, unde vrea ea - profesor universitar, doctor, avocat ș.a., să i se acorde drept de vot. Să nu se mai facă diferențe de gen - că bărbatul posedă rațiune, aptitudini, inteligență și femeia nu. Să găsească sprijin, susținere în bărbat, care să recunoască, să admire femeia educată, care vrea mai multe pentru ea.²⁰

De ce a evoluat și s-a dezvoltat mișcarea feministă românească în secolul al XIX-lea? Ce a determinat și ce o face să fie sigură de moment ca reușită? Sunt anumiți factori, împrejurări care favorizează; în plus însăși societatea e în schimbare. „*Pornirea către emanciparea femeii, către egalizarea socială a sexurilor, care după mii de ani de robie începe să se agite în vremea noastră, se datorește dezvoltării economice.*”²¹ Astfel, marea industrie modernă distruge familia patriarhală, scoate femeia din casă și devine un factor economic tot așa de important ca bărbatul (o forță de muncă). Așadar, un factor principal e cel economic, care contribuie la schimbarea mentalității și a politicii statului modern.²²

Începând cu anii 1850, mișcarea feministă se organizează și reprezintă în istoria femeii perioada de clădire și căutare a solidarității între femei. Este

---

¹⁹ *Ibidem*, p. 189-191.

²⁰ Adela Xenopol, *Drepturile femeii*, în *Dochia*, an I, nr. 1, 1896, p. 32-34.

²¹ Florica, *Ligele feministe*, p. 108.

²² *Ibidem*, p. 109.

momentul care facilitează exprimarea primelor cereri ale femeii în evoluția situației ei. Creșterea mijloacelor de comunicare publică a îmbunătățit cunoașterea revendicărilor feministe prin diverse forme, ca de exemplu prin presa feministă, asociații locale, conferințe naționale și internaționale. Femeile erau conștiente de prejudecățile și împotrivirea bărbaților pe care trebuiau să le confrunte. Maria C. Bușoreanu afirma că „*vrăjmași îi sînt opinia publică, moravurile, legile. Învinsă cea dintîi, cealaltă se vor supune de la sine.*”²³ Revistele feminine sunt cele care au susținut emanciparea femeii, acordarea de drepturi civile, juridice și politice egale cu bărbații. Reviste, cum este cea înființată de Maria Flechtenmacher sau cele aflate sub direcția Adelei Xenopol - *Rîndunica*, *Dochia*, *Românca*, *Viitorul româncelor*, *Drepturile femeii*, editată de Eugenia de Reuss-Ianculescu și cele care le-au continuat în secolul următor.²⁴

Toate suferințele adunate de-a lungul anilor, care au apăsător grea soarta femeii și care au determinat un statut al ei care nu o reprezintă, sunt adunate în nemulțumirile ei față de atitudinea bărbatului. În această perioadă prielnică, oarecum revoluționară pentru femei, în general în întreaga Europă, femeia română se ridică pentru a-și contura și prezenta propria identitate, dezvăluindu-se pe sine. Nemulțumirile, dorințele, aspirațiile de viitor ale femeii române încep, după jumătatea secolului al XIX-lea și îndeosebi spre sfârșitul veacului, să se formeze într-un glas care să încerce să pună capăt situației actuale; și cum mai bine decât prin presă? Presa devine un mijloc de exprimare și afirmare a femeii române care, spunându-și oful și cerându-și drepturile uzurpate, în timp, după o lungă luptă, le va și obține.

Se afirmă o voce puternică a unei feministe din această perioadă, care retrezește în femei acea mândrie a sexului frumos prin cuvintele sale încurajatoare, atingând coarda sensibilă a problemei emancipării femei. Dar care printr-o frumoasă manevră atacă bărbatul, vinovat de pierderea rolului și locului avut în societate de femeie în vremuri apuse și îi cere

²³ Oana Băluță, *Feminine/feministe. Cetățeni versus non-cetățene*, în *Observatorul cultural*, nr. 211, 2004.

²⁴ *Ibidem*.

acestui nu să o împingă mai adânc în acest „noroi,” ci din contră să-i dea o mână de ajutor. Acest discurs plin de patimă și încărcat de dorința de a realiza ceva în sensul emancipării îi aparține Mariei Flechtenmacher.²⁵ Discursul ei este convingător și foarte pasional, se vede că pune suflet în aceste cuvinte menite a convige toate femeile românce că a sosit momentul ca ele să își decidă soarta. Femeia „trebuie singură să-și apere demnitatea și amorul propriu contra calomniei agresorilor săi, care n-o cred bună de nimic.”²⁶

Revista condusă de Maria Flechtenmacher, **Femeia Română**, reprezintă începutul succesului femeii în plan public, primul pas în afirmarea identității ei, aducând o mare contribuție la activitatea feministă. Printre colaboratorii revistei se aflau și nume importante pentru mișcarea feministă, ca Sofia Nădejde, Adela Xenopol. Ultimele două decenii ale acestui secol prezintă rolul mișcării socialiste în încheierea mișcării precum și influența publicațiilor acesteia, ca **Munca**, **Drepturile Omului**, **Contemporanul** ș.a. Mai mult, în programul Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (1893) printre principalele reforme se prevedea și acordarea de drepturi civile și politice egale pentru femei, accesul egal la muncă și la profesare.²⁷

Revenind asupra chestiunii femeii în discursul feminin, două dintre importantele feministe - Maria Flechtenmacher și Sofia Nădejde - au scris articole dedicate clarificării acesteia. Să începem cu articolul semnat de M. Flechtenmacher, unde pune problema femeilor române, care este faptul că „adversarii” lor nu le susțin ideile, ci mai mult sunt împotriva emancipării. Îi încântă ideea ca femeia să evolueze, să aibă o mai bună pregătire, dar de aici și până la a o privi ca egală e mult, vanitatea lor nu îi lasă, plus vechile

---

²⁵ Maria Flechtenmacher (1838-1888, București) - soția compozitorului Alexandru Flechtenmacher. Actriță, scriitoare, profesoară, publicistă. Între 1879-1881 a editat revista **Femeia Română**, unde scrie articole militând pentru drepturile cetățenești ale femeii. http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Maria_Flechtenmacher

²⁶ Ș. Mihăilescu, *op. cit.*, p. 76.

²⁷ *Ibidem*, p. 26-27.

prejudicii și tradiții care le îngădesc gândirea. Pentru societatea română de parte masculină, femeile sunt văzute ca „nemulțumite” că nu le convine situația în care se află și că vor ceva în contra mentalității. Tocmai de aceea, femeia română le vine în contrapozitie nu doar cu vorbe și dorințe, ci mai concret ea a „început să manifeste în mod izbitor o viață cu totul nouă, o viață morală, demnă de a servi ca model sexului puternic.”²⁸ Perioada anilor 1879-1881, în care este publicată **Femeia Română**, coincide cu maturizarea mișcării feministe române, tot mai multe femei i se alătură susținând scopul acesteia. Femeia realizează că participarea la viața socială a țării nu e un lucru interzis pentru ele și că pot oferi multe. Are loc, putem spune, deșteptarea femeii române de pretutindeni. Un exemplu de participare: în războiul de independență, comitetele de ajutorare a răniților, care, după liniștirea spiritelor, s-au transformat în asociații cu rol emancipator. Așa cum s-a văzut solidaritate în timp de război, așa să se formeze și în acest scop; pentru ele este îndemnul adresat de M. Flechtenmacher tuturor femeilor. Multe astfel de comitete, asociații deschid poarta spre viața socială (*Societatea femeilor pentru protejarea orfanilor de ambe sexe*, București; *Comitetul filantropic al doamnelor din Focșani* ș.a.). Entuziasmul molipsitor al Mariei Flechtenmacher se observă în „curentul a cuprins totul,” dar și mesajul încurajator de a se continua prin „perseverență, prin travaliu, mișcarea intră în faza supremă a luptei pentru justiție și libertate.”²⁹

În articolul Sofiei Nădejde³⁰ - **Cestiunea femeilor**³¹ - sunt prezentate contraargumente la afirmația că femeia este incapabilă de a-și dezvolta inteligența. Autoarea este indignată de măsurarea creierului femeii și de

²⁸ *Ibidem*, p. 79.

²⁹ *Ibidem*, p. 80-81.

³⁰ Sofia Nădejde (1856-1946) - scriitoare, publicistă, traducătoare, una dintre cele mai reprezentative personalități ale feminismului românesc. Directoare a **Evenimentului literar**, 1894. A fost adeptă a ideilor socialiste până în 1898, când va părăsi mișcarea. Opere: **Patimi**, 1903, **Robia banului**, 1906, **Părinți și copii**, 1907. (Ș. Mihăilescu, *op. cit.*, p. 82).

³¹ Sofia Nădejde, **Cestiunea femeilor**, în **Femeia română**, an II, nr. 111, 1879.

faptul că rezultatul cercetării respective aduce femeia în inferioritate intelectuală. Sunt două teorii care afirmă inferioritatea femeii: una se referă la măsurarea materiei cenușii și cealaltă la masa musculară. Prin prima teorie se susține că creierul femeii este mai mic, cantitativ, și deci femeile mai puțin inteligente. Sofia Nădejde infirmă această teorie, odată prin faptul că simpla măsurare cantitativă a creierului nu poate reflecta cunoștințele și capacitățile intelectuale. În al doilea rând, conform acestei teorii, creierul omului s-a micșorat în ultimele secole, ceea ce arată că și bărbatul ar trebui considerat mai puțin inteligent, nu doar femeia. Conform celei de a doua teorii, cu cât masa musculară este mai mare, cu atât și creierul, de aici declarația misogină este evidentă: bărbații sunt mai inteligenți. Dar și această teorie este comentată de Sofia Nădejde, care nu intenționează doar să infirme teoria, ci dorește să demonstreze care este adevărul. Astfel, dacă se analizează omul preistoric, după această teorie ar fi o ființă foarte inteligentă, pentru că fizic era foarte solicitat. Dar mai știm și că în această perioadă femeia, ca și bărbatul, era supusă efortului fizic mare pentru supraviețuire și hrană. Însă, pentru secolul al XIX-lea, această teorie nu poate reflecta adevărul, întrucât munca femeii nu este atât de solicitantă fizic, ei fiindu-i rezervate activități mai ușoare din considerentul incapacității. Astfel, cele două teorii nu pot reflecta, în nici un caz, că femeia este inferioară din punct de vedere intelectual bărbatului, pentru că nu este luată în calcul calitatea materiei cenușii. Dar acest lucru nu dovedește că o femeie este incapabilă să-și dezvolte inteligența. Din contră, dacă i se permite să meargă la școală, ea va demonstra prin rezultatele de la învățătură că poate atinge acel nivel intelectual cunoscut doar la bărbat.³²

Discursul Sofiei Nădejde este unul care tratează direct problema de inferioritate a femeii, a drepturilor care i se cuvin. Cuvintele folosite în acest discurs sunt de o mare încărcătură emoțională. Se observă implicarea autoarei în dezbateră principală a problemei chestiunii feminine și anume, promovarea femeii ca egală bărbatului, în primul rând prin educație. Sofia Nădejde subliniază importanța învățăturii minții și sufletului în viața unei

---

³² Ș. Mihăilescu, *op. cit.*, p. 82-84.

tinere, care este de un real folos în viitorul acesteia. O altă problemă evidențiată de autoare este desconsiderarea femeii de către bărbat și *sclavia* în care este ținută. Dar, fie ea și sclav, are dreptul să aspire și să-și câștige libertatea, să devină un cetățean al societății moderne care promovează tocmai acest ideal de egalitate, libertate.

În ultima parte a discursului doamnei Nădejde este prezentată suferința trăită de femeie de atât de mult timp și care speră ca într-un viitor apropiat să poată oferi urmașelor o viață mai bună, mai dreaptă.³³

Sofia Nădejde susține cu înflăcărare emanciparea femeii, implicarea ei activă în ceea ce privește problemele referitoare la ea „*Doamnelor! Dacă voim emancipare, trebuie să fim mai întâi demne de ea; și să nu o așteptăm de la bărbați, ci să o luăm singure.*”³⁴ Acest îndemn adresat tuturor femeilor nu doar cheamă la lupta pentru obținerea drepturilor, ci mai mult, se referă la redescoperirea personală a femeii. E vorba de mândria de gen, de afirmarea propriei identități și de dovedirea capacității intelectuale - printr-o bună educație. Prin implicarea activă în viața socială „*au dobândit cunoștințe legislative, administrative. Au descoperit că se pot descurca fără nici un sprijin și că nu sunt lipsite de capacitatea de a învăța și altceva pe lângă brodat și alte activități casnice.*”³⁵ Aceste femei simple nu caută să impresioneze prin cuvinte mari și teorii abstracte, ci vorbesc din inimă pentru a cuceri inimile întregii națiuni, nu doar ale femeilor. Citind printre rânduri, descoperi, dincolo de cuvinte, emoția, dar și speranța într-o schimbare care să ridice femeia din această prăpastie în care a fost împinsă la un statut de egalitate în calitate de cetățeană a unei societăți în progres. În următoarele decenii, mișcarea feministă din România se va integra și mai mult celei internaționale și vor apărea primele succese.

În final, facem precizarea că, în cercetarea situației și statutului femeii moderne, este bine să avem în vedere situația actuală a femeii și cea *a femeii de mâine*. Româncele noastre erau crescute cu scopul de a se mărita, a face copii (în caz că nu putea face copii, acesta era motiv de divorț), învățau a fi

³³ *Ibidem*, p. 85-86.

³⁴ *Ibidem*, p. 86-87.

³⁵ Oana Băluță, *Feminine / feministe*, 2004.

bune gospodine, mame. Dar acum lucrurile se schimbă, femeia luptă pentru realizarea scopurilor ei în viață și e ambițioasă în făurirea acestei stări de independență.³⁶

---

³⁶ Adela Xenopol, *Femea de azi și Femea de mâine*, în *Dochia*, an. II, nr. 11, 1898, p. 161.